

TÜRKÇEDE PEKİŞTİRME EDATLARI*

Dr. Öğr. Üye. Birol İPEK**

ÖZ

Kullanıldıkları yerde anlamı kuvvetlendiren, söze güç katan, anlatımı berraklaştıran, yanlış anlaşılmalara ortadan kaldıran, daha sağlıklı bir iletişim kurmamıza yardımcı olan edatlara pekiştirme edatları denilmektedir. Pekiştirme görevinde kullanılan edatlar kullanıldıkları yerde anlamı güçlendirirler. Pekiştirme edatlarıyla anlama özel bir incelik, nüans verilmiş olur. Bu anlatım tarzı daha çok kullanılıştta ortaya çıkar ve belirginlik kazanır.

Yazılı metinlerimizden itibaren Türkçede kullanılan tüm pekiştirme edatları incelenmeye çalışıldı. Çalışmada, edatların pekiştirme görevi üzerinde duruldu. Çalışmamızın giriş bölümünde edat terimi, edatların sınıflandırılması, edatın tanımları, edatların özellikleri, edatların yapıları, pekiştirme ve pekiştirme edatları konusunda ilgili genel bilgiler verilmiştir. İnceleme bölümünde "Türkçede Pekiştirme Edatları" başlığı altında Tarihi yazı dilinde ve Türk lehçelerinde kullanılan Pekiştirme edatları incelenmiştir. Pekiştirme edatlarının, kökeni, kullanıldığı yerler ve fonksiyonları anlatılarak verilmiştir. Çalışmamızda tespit edilen pekiştirme edatları tablo halinde verildi. İlk tabloda pekiştirme edatlarının lehçelere göre dağılımı verilmiştir. Edatlar alfabetik sıraya göre tabloda gösterildi. Böylece hangi lehçelerde edatın kullanıldığı tablo üzerinde daha iyi görülecektir. İkinci tabloda pekiştirme edatlarının kökeni ve kullanım yerleri verildi. Tabloda toplam 80 pekiştirme edatının lehçelere göre dağılımı verildi.

Bu çalışmada Türkçede kullanılan edatların sadece pekiştirme işlevi üzerinde durulmuştur. Şüphesiz bu edatlar, değişik cümlelerde daha başka görevlerde de kullanılmaktadır. Pekiştirme edatlarının görevleri kullanım sırasında ortaya çıkar. Pekiştirme edatlarının çoğu cümle sonuna gelerek anlamı pekiştirmektedir

Anahtar Kelimeler: Dil. gramer, sözcük, edat, pekiştirme

REINFORCEMENT PREPOSITIONS IN TURKISH

ABSTRACT

Prepositions that reinforce the meaning, strengthen the statement, clarify the expression, eliminate misunderstandings and help us to communicate in a healthier way where used are called as reinforcement prepositions. Prepositions that are used for the purposes of reinforcement strengthen the meaning where used. Reinforcement prepositions gives a particular politeness, nuance to the meaning. This style of expression emerges and becomes more pronounced in use. All reinforcement prepositions used in Turkish since our written texts were reviewed. The study focused on the reinforcement duty of prepositions.

Introduction section of the study gives general information about the preposition term, classification of prepositions, definitions of preposition, characteristics of prepositions, structures of prepositions, reinforcement and reinforcement prepositions. In the review section the reinforcement prepositions used in the historical written language and Turkish dialects under the heading "Reinforcement Prepositions in Turkish Language". The roots, areas of use and functions of reinforcement prepositions are also explained. Reinforcement prepositions determined in our work were tabulated. First table gives the distribution of dialect reinforcement

* Bu çalışma doktora tezinden üretilmiştir.

** Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bipek@firat.edu.tr

prepositions. Prepositions are displayed in tablatore according to alphabetical order. Thus, in which dialects the preposition is used will be better seen on the table. In the second tablatore, the rooting and usage places of reinforcement prepositions were given. In this table, the usage places of reinforcement prepositions will be better understood. In the table we gave a total of 80 reinforcement prepositions by dialect. In the table, a total of 80 reinforcement prepositions are given according to their dialect.

In this study, only the reinforcement function of the prepositions used in Turkic was emphasized. Certainly, these prepositions are also used in other tasks in different sentences. The tasks of reinforcement prepositions occur during use. Many of the prepositions of reinforcement come to the end of the sentence, reinforcing the meaning.

Keywords: Language, grammar, word, preposition, reinforcement.

Giriş

İletişim aracı olan dilin tarih insanlık tarihi kadar eskidir. İlk dil hangisidir, ilk insan hangi dili konuşuyordu gibi sorular insanoğlunu dil üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Dille ilgili yapılan çalışmalar zamanla gelişerek dilin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Yapılan çalışmalar zamanla kuramlaşarak “kök, ek, köken, yardımcı sözcükler” gibi unsurları ortaya çıkarmıştır (Dilaçar, 1968: 6). Aristo, sözcükleri isim, fiil ve edat (yardımcı sözcükler) olmak üzere üçe ayırmış bu tasnif batıdan Araplara geçmiş Araplardan da Türklere geçmiştir (Dilaçar, 1968: 187). Walter Porzığ, Dil Denen Mucize isimli eserinde “Dil bilmenin bir aracıdır. Kelimelerin türleri, gerçek dünyanın yapısını aynen yansıtır. Bağımsız nesnelere bunlara isim diyoruz. Dünyadaki değişimleri ve olayları fiiller yansıtır ve geri kalan pek çok kelime de nesnelere arasındaki ilişkileri ifade eder. Böylece kelime türleri öğretisi ontolojiye, varlık bilimine dayandırıldı; artık elbette bütün dillerin buna uyması gerekiyor.” (Porzığ, 1995: 110). şeklinde bir açıklama yaparak dünyada yapılan sözcük tasniflerine değinir. Türk dilinde yapılan tasnifler de bu paraleldedir.

Zeynep Korkmaz, Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları, isimli eserinde “kalıplaşma olayları esas itibariyle bazı kelimelerin cümle içindeki değişik kullanılışları ile ilgili anlam kaymalarından doğan” bir durum olduğunu belirtir ve böylece ek gibi kullanılan şekillerin birbirinden ayrı görevler kazanma yolundaki gelişmelerinde bir ara basamak teşkil ettiğini ifade eder (Korkmaz, 1994: 72). Ahmet Buran, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni” isimli bildirisinde bu konuya değinmiş “Türkçede yeni morfolojik unsurlar meydana gelirken, bu unsurlar, önce bir yardımcı kelime olma süreci yaşarlar, yardımcı kelimeler, anlam ve işlevleri birlikte kullandıkları diğer unsurlara göre şekillenen uydu kelimelerdir. Kelimelerin bu özelliği, cümle içindeki kullanımlarına bağlı olarak ortaya çıkar. Bu tür kelimeleri tek başına ve sözlük anlamlarıyla değil, kullanım sırasındaki işlevleriyle değerlendirmenin daha doğru olduğunu” belirtir (Buran, 1999: 208).

Kısaca değinmeye çalıştığımız yukarıdaki çalışmalar edatların nasıl ortaya çıktığını ve yapısı hakkında bize bilgiler vermektedir. Edatların kökeni yapısı ile ilgili çalışmalar çoktur. Fakat pekiştirme edatlarıyla ilgili çalışmalar fazla değildir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda edatların içinde az da olsa pekiştirme edatlarına yer verilmiştir. Ancak yeterli değildir.

Pekiştirme edatları, söylenen sözün berraklaştırılması, söylenmek istenenin tam ve eksiksiz bildirilmesi veya söze bir kesinlik, sınırlandırma, kuvvetlendirme ile meramın tam ve eksiksiz bildirilmesi ve bu yolla bildirişimin eksiksiz sağlanmasına yardımcı olurlar. Özellikle konuşma sırasında söylenmek istenen düşünceler, ileri sürülmek istenen fikirler çok net bir şekilde ifade edilirse iletişim tam anlamıyla sağlanmış olur.

Dilde kullanılan bir sözcük veya söz çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Dil bize bu imkanı veriyor. Ancak iletişim sırasında önemli olan konuşmacının söylemek istediği veya vermek istediği mesajdır. Bu temel düşünceyi, John C. Condon şu şekilde ifade etmektedir: “Bir kelime veya söz birden fazla biçimde yorumlanabilir. İfadenin içinde görüldüğü bağlam-sözlü bağlam da dahil, fakat aynı zamanda konu, zaman, konuşan ve dinleyen- genellikle muhtemel yorumların alanını azaltmaya yetecek kadar, anlamı daraltır.” (Condon, 2000: 125). Pekiştirme edatlarının bu bağlamda anlamı sınırlandırma görevleri de vardır.

En eski yazılı kaynaklardan itibaren, Çağdaş Türk Lehçelerini de çalışmamıza dahil ederek Türkçede kullanılan pekiştirme edatlarını araştırmaya çalıştık. Önce sözlükleri, gramer kitaplarını doktora ve yüksek lisans tezlerini, bu konu ile ilgili yayımlanmış makaleleri ve bildirileri tek tek araştırdık. Bunun yanında Türk lehçeleri ile ilgili yayımlanmış metinleri de tarayarak pekiştirme edatlarının geçtiği örnekler; tek tek tespit ettik. Çalışmamızda her edatın yapısı, kökeni ve görevi hakkında ayrıntılı bilgi topladık. Ancak pekiştirme edatları için yapılmış müstakil çalışmalara öncelik verdik.

Pekiştirme edatının cümledeki yeri, pekiştirdiği cümle veya sözcüklerin başında mı, sonunda mı kullanıldığı ortaya konuldu. Her pekiştirme edatının kaynağı ve kökeni anlatılmaya çalışıldı.

1. Edatlar

1.1. Edat Terimi

Sözcük türleriyle ilgili yapılan bütün çalışmalarda sözcükler, isim, fiil ve edat olarak üç grupta sınıflandırılmıştır. Edat, eski Yunan gramercilerinden itibaren anlamlı yani isim ve fiillerden ayrı tutularak tasnif edilmiş, sınıflandırılmış, bir sözcük türü olarak ele alınıp incelenmiştir (Porzig, 1995: 111). Bu sınıflandırma günümüzde de bütün dünya dillerinde görülmektedir. Edat terimi için bazen “harf” terimi kullanılmaktadır. Arapçada “harf” terimi edat demektir.

Necmettin Hacıeminoğlu, “Edat Arapça bir sözcük olup âlet ve vasıta demektir. Bir gramer unsuru olarak: edatlar tek başlarına anlamları olmayıp, ancak cümledeki diğer sözcük ve sözcük grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan âlet sözlerdir. Edatlar dilin mantıkî kuruluşunu teşkil eden cümle yapısının harcıdır. Vazife itibarıyla isim çekim eklerine benzerler. Dilin bütünü içinde mücerret bir unsur olarak ele alındığı takdirde edatlar çekime gelmeyen “donmuş” ve “kalıplaşmış” sözlerdir.” (Hacıeminoğlu, 1971: V) şeklinde tanımlar.

Edat kavramı üzerindeki tartışmalar halen sürmektedir. Batı gramerlerini esas alarak yapılan sınıflandırmalarda edat kavramı biraz daha dar anlamda ele alınmış, ünlem ve bağlaçlar sınıflandırmaların dışında bırakılmıştır. Hatta bazen edat için “Son Çekim Edatı” terimi kullanılmıştır. Edat terim batı dillerinde, “preposition” denilen

sözcüğün başında kullanılan (particullar) veya edatlar, ekler için kullanılmaktadır. Halbuki bu dillerde bir de sözcüğün sonunda kullanılan “postposition” denilen ekler veya edatlar vardır. Fakat Türkçede sözcüğün başında veya sonunda kullanılan böyle unsurlar yoktur (Korkmaz, 1999: 420). Aslında bunların hepsine edat demek daha doğru olacağını düşünüyoruz.

Pekiştirme edatları için Türk dilinde şu terimler kullanılmıştır: “tekit edatı, berkitme edatı, kuvvetlendirme edatı, son çekim edatı, ek-edat, morfem, son takı, sona gelen edat, son ek, sonasığınık, enklitik edatı”. Biz çalışmamızda “pekiştirme edatı” terimini kullandık.

1.2. Edatın Tanımları

Türk dilinde edat, hem şekil, hem işleyiş bakımından ayrı bir sözcük olarak tanımlanmış; Eski Türkçeden beri çeşitlenerek ve yaygınlaşarak günümüze kadar gelmiştir. Türkçenin gramercileri bazen, Arap diline göre, bazen batı dillerine göre edatı pek çok şekilde tanımlamışlardır. Araştırmacıların bazıları bu tanımları yaparken edatı daha geniş anlamda tanımlamışlar; bazıları ise daha dar anlamda edatları tanımlamışlar. Bu tanımlarda edat teriminin geniş ve dar anlamları ortaya çıkmaktadır.

Necmettin Hacıeminoğlu, “Edat Arapça bir sözcük olup âlet ve vasıta demektir. Bir gramer unsuru olarak: edatlar tek başlarına anlamları olmayıp, ancak cümledeki diğer sözcük ve sözcük grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan âlet sözlerdir. Edatlar dilin mantıkî kuruluşunu teşkil eden cümle yapısının harcıdır. Vazife itibarıyla isim çekim eklerine benzerler. Dilin bütünü içinde mücerret bir unsur olarak ele alındığı takdirde edatlar çekime gelmeyen “donmuş” ve “kalıplaşmış” sözlerdir.” şeklinde tanımlar (Hacıeminoğlu, 1971: V).

Edat için Türkçe bir sözcük olan “takı” terimini kullanan Tahsin Banguoğlu, “İsimlerden sonra gelip onların söz içinde başka unsurlarla ilişkilerini kuran kelimelere takı (postposition) adını veriyoruz. Bunlar başlıbaşına bir kavram sahibi olmayıp iki kavram arasındaki ilişkiyi belli etmeye yarar. Takılar yalnız adlara değil, her türlü isimlere gelirler (Banguoğlu, 1986: 385). Banguoğlu’nun tanımı daha çok son çekim edatlarını kapsamaktadır. Muharrem Ergin edatın tanımını şöyle yapmaktadır: “Edatlar mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına mânâları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat mânâlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. Onun için mânâlı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz.” (Ergin, 1980: 348).

Zeynep Korkmaz’ın Gramer Terimleri Sözlüğü’nde edat, “Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelime.” olarak tanımlanmıştır (Korkmaz, 2007: 79). Bu tanım daha çok sonda kullanılan çekim edatlarını kapsamaktadır.

Yapılan bu tanımlar, Çağdaş Türk lehçeleri gramerlerinde yapılan edat tanımları ile aynı paralelliktedir.

D. G Tumaşeva, Xezérgé Tatar Edebi Têlê (Morfologiya) isimli eserde edatı “Cümledeki kelimeler arasında çeşitli ilgiler kuran kelimelere edat denir. Edatlar

nesneler, görünüşler, süreçler ve bilgiler arasında araç, karşılaştırma, sebep, amaç, zaman, yer, ve başka türlü ilgiler kurarlar. Yalnız başlarına anlamları yoktur. Kendi başlarına cümlenin unsuru olamazlar, onların görevi kelimeler arasında ilgi kurmaktır. Edatlar kelime grubu oluşturdukları kelimelerle birlikte cümlenin ögesi olurlar.” (Tumaşeva, 1978: 279) şeklinde tanımlayarak açıklamıştır.

Son dönemlerde çıkan gramer kitaplarında edatlar, bağlaçlar, ünlemler “Yardımcı Sözcükler” başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bizce de bu tasnif daha doğru ve kapsamlı bir sınıflandırmadır. Zira yukarıda yapılan edat tanımlarında sadece son çekim edatları esas alınmıştır.

Yukarıdaki tanımların hepsini kapsayacak şekilde edatın tanımını şöyle yapabiliriz.

Edatlar, tek başlarına anlamları olmayan, cümle içinde veya diğer sözcüklerle birlikte kullanıldıklarında bir anlam kazanan; başta ve sonda kullanılabilen, kullanıldığı yere göre sözcükler arasında ilgi kuran, cümle içinde diğer sözcüklerle birlikte ancak cümlenin bir ögesi olabilen, cümle içinde yükledikleri farklı işlevlerle söze birtakım anlam ve anlatım özellikleri katan, anlam ve anlatım güçlerini genişletip zenginleştiren yardımcı sözcük türleridir.

1.3. Edatların Sınıflandırılması

Dil mantığına göre sözcükler: 1. Asıl sözcükler. 2. Yardımcı sözcükler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Asıl sözcükler isim ve fiiller, yardımcı sözcükler ise edatlar veya görevli sözcükler adı altında sınıflandırılmaktadır. Nesnelere, kavramları karşılayan sözcüklere isim; hareket, iş kılınış bildiren sözcüklere fiil, hiçbir kavramı karşılamayan cümle içinde görev yapan, anlam ilişkisi kuran sözcüklere de edat denilmektedir.

Arap gramerini temel alan araştırmacılar da sözcükleri fiil, isim ve edat olmak üzere üç gruba ayırmışlardır. Edatlar ise kendi içinde 1. Çekim edatları. 2. Bağlama edatları. 3. Kuvvetlendirme veya pekiştirme edatları. 4. Karşılaştırma ve denkleştirme edatları. 5. Soru edatları. 6. Çağırma edatları 7. Ünlem edatları. 8. Cevap edatları. 9. Gösterme edatları. 10. Tekerrür edatları. Necmettin Hacıeminoğlu “Türk Dilinde Edatlar” isimli eserinde bu tasnifi kullanmıştır.

Zeynep Korkmaz, “Türkçede Edat Konusu Ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu” isimli yazısında dilimizdeki sözcükleri, gramerdeki yerleri ve işlevleri bakımından: 1. Anlamlı sözcükler (İsim, Fiil). 2. Görevli sözcükler, olmak üzere ikiye ayırır. Yazar edatları ikinci grup içinde yer verir.

Osmanlı Türkçesi gramer yazarları da, görevli saydıkları sözcükleri ve şekilleri, genellikle “edavat” başlığı altında toplamışlardır. Bunları da kendi içinde 1. Çekim veya Son Çekim Edatları. 2. Bağlaçlar. 3. Ünlemler olarak sınıflandırmışlardır (Korkmaz, 2000: 229). Batı gramerini esas alan gramercilerinden bazıları ise edatlar konusunu daha dar anlamda “Son Çekim Edatları” olarak ele almışlardır. Buna J. Deny’nin gramerini örnek verebiliriz. Batı dillerinde sözcük başında kullanılan “preposition” (Önek) denilen edatlar veya particallar vardır. Bir de sözcüklerin sonunda yer alan “postposition” (Son-ek) dediğimiz edatlar kullanılmaktadır. Türk dilinde böyle bir durum yoktur. Buna rağmen gramerciler batı dillerini esas alarak sonda bulunan edatlara “Son

Çekim Edatları” terimini kullanmışlardır (Korkmaz, 1999: 420). Bu sınıflama diğer edatları dışarda bırakmaktadır.

Necmettin Hacıeminoğlu, edatları: 1. Çekim Edatları. 2. Bağlama Edatları. 3. Kuvvetlendirme Edatları. 4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları. 5. Soru Edatları. 6. Çağırma-Hitap Edatları. 7. Cevap Edatları. 8. Ünlemler. 9. Gösterme Edatları. 10. Tekerrür Edatları olarak 10 gruba ayırır (Hacıeminoğlu, 1971: III).

Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi) isimli eserinde sözcükleri 1. Anlamli Kelimeler (Asıl Kelimeler). a) Adlar ve Ad Soylu Kelime Sınıfları. b) Fiiller ve Fiil Soylu Kelime Sınıfları. 2. Görevli Kelimeler (Yardımcı Kelimeler). Olarak 2 grupta toplar. Görevli sözcükler, adlar ve fiiller gibi yalnız birer anlam taşımazlar. Bunlar, ancak eklendikleri sözcük veya sözcük grupları ve işlev bakımından bağlı buldukları öteki sözcüklerin yardımı ile anlam kazanan ve cümle içinde de geçici gramer görevleri yüklenmiş olan sözcüklerdir. Korkmaz, Türkçenin kendi malzemesi ve gramer birimlerinin dildeki şekil ve işlevlerini göz önünde tutarak, anlamli sözcükler niteliğindeki ad ve fiillerin dışında kalan görevli sözcük türlerini kendi içinde iki alt bölüme ayırmıştır. a) Edatlar (Postposition). b) Bağlaçlar (Konjunktion). Bunlar da önceleri ad veya fiil iken taşıdıkları özel anlamları kaybederek yalnız başlarına anlamları olmayan “görevli” sözcüklere dönüşmüşlerdir 3. Anlamli Görevli Kelimeler. a) Ünlemler (Korkmaz, 2003: 1049). Ünlemler, bir yönü ile özel anlam taşıyan sözlerdir. Bu özellikleri dolayısıyla çekim ve yapıma girebilirler. Diğer yönleri ile de aynı zamanda görevli sözcüklerdir. Korkmaz, edatları taşıdıkları temel özelliklere göre kendi içinde üçe ayırır: 1. Yapı ve kökenleri bakımından. 2. Kullanılış ve biçimleri bakımından. 3. Görevleri bakımından edatlar (Korkmaz, 2003: 1055).

1.3.1. Yapı ve Menşe Bakımından Edatlar

Necmettin Hacıeminoğlu, edatları yapı, menşe ve mahiyet bakımından beş gruba ayırır. 1. Fiilden türeyenler. 2. İsimden türeyenler. 3. Yapısı ve menşei bilinmeyenler. 4. Taklidi söz mahiyetinde olanlar. 5. Yabancı asıllı olanlar (Hacıeminoğlu, 1971: VI).

Tahsin Banguoğlu, eserinde takıların yapısını: 1. Kök Olan Takılar. 2. İsimden Türeme Takılar. 3. Fiilden Türeme Takılar. 4. Yer-Yön Adlarından Takılar şeklinde sınıflandırır (Banguoğlu, 1986: 389).

Zeynep Korkmaz, Edatlar başlığı altında edatları şöyle sınıflandırmış:

A. Yapı ve Kökenleri Bakımından Edatlar

I. Türkçe Kökenli Edatlar.

1. Ad Kökenli Edatlar.

2. Fiil Kökenli Edatlar.

II. Yabancı Kökenli Edatlar.

B. Kullanılış Biçimleri Bakımından Edatlar.

1. Yalın Durum İsteyen Edatlar.

2. İlgil Durumu İsteyen Edatlar.

3. Yönelme Durumu İsteyen Edatlar.

4. Çıkma Durumu İsteyen Edatlar.

C. Görevleri Bakımından Edatlar.

Edat Gibi Kullanılan İsimler (Korkmaz, 2003: 1052).

Çalışmamızın konusunu teşkil eden pekiştirme edatları daha çok isim soylu sözcüklerdir. Biz çalışmamızda edatların pekiştirme görevi üzerinde durduk.

1.4. Edatların Özellikleri

1. Edatların tek başlarına sözlük anlamları yoktur.

2. Edatlar, gramer vazifeleri bulunan sözcüklerdir.

3. Edatlar isim ve fiil gibi hiç bir nesne veya hareketi karşılamazlar.

4. Tek başlarına veya cümle içinde hiçbir soruya cevap olamazlar

5. Edatlar kullanıldığı yere göre ince manalar katarlar. İfadenin akıcılaşmasına ve duygusal anlam inceliklerinin meydana gelmesine sebep olurlar (Pul, 2002: 77).

6. Edatlar diğer sözcüklerle birlikte kullanıldığında onların anlamlarını destekleyen sözcüklerdir.

7. Edatlar cümle içinde tek başlarına bir öge olmazlar. Birlikte kullanıldıkları unsurla beraber cümlenin bir ögesi olurlar.

1.5. Pekiştirme

Arap dili gramerleri örnek alınarak yazılmış eski gramer kitaplarımızda bugüne oranla daha fazla geçen tekit konusu Türk dilinin önemli bir cephesini oluşturmaktadır. Arapça bir sözcük olan tekit terimiyle karşılanan bu anlatım tarzı günümüzde daha çok pekiştirme diye isimlendirilmektedir. Aynı terim batı dillerinde intensiv sözcüğüyle karşılanmaktadır. İngilizce Redhouse Sözlüğü'nde intensive: "Şiddetli, bir noktada toplanmış, yoğun; şiddet gösteren" şeklinde geçmektedir. Türkçede, Tekit, berkitme, kuvvetlendirme ve pekiştirme, terimine karşılık Türk dünyasında, Azeri T.: güvvetlendirme; Türkmen T.: güyçlendirme; Gagavuz T.: pekleştirmek / intensiv / kaavileştirmek; Özbek T.: kuçaytirma; Uygur T.: küçeytme; Tatar T.: köçeytü forması / intensiv forması / arttırı; Başkurt T.: köseyev / intensiv; Kumuk T.: güçlendiriw; Karaçay-Malkar T.: küçlendiriw; Nogay T.: kuwatlandırıw / küşeytūw / artıklık; Kazak T.: küşeytuw; Kırgız T.: küçötüü; Altay T.: tıñıdıları / intensiv; Hakas T.: tıdııs; Tuva T.: küşteldireri; Şor T.: tıdıış; terimleri kullanılmıştır (Naskali, 1997: 69).

Türkçe Sözlük'te pekiştirme: "pekiştirmek işi, pekiştirmek 1. Sertleşmek. 2. Sıkışmak tıkanmak, 3. mec. Güçlendirmek" şeklinde geçmektedir. Sözlükte ayrıca pekiştirmeli maddesinde de, pekiştirmeli isim, pekiştirmeli kelime, pekiştirmeli özne, pekiştirmeli sıfat, pekiştirmeli zarflara gönderme yapılmıştır (TS: 1591).

Mehmet Hengirmen, Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde pekiştirmeyi "Sözcüklere çeşitli yollarla pekiştirmeli bir anlam kazandırma işlemi" şeklinde tanımlar. Yazar, pekiştirme ile ilgili pekiştirme belirteci, pekiştirmeli özne, pekiştirmeli sıfat,

pekiştirmeli tezlük eylemi pekiştirmeli yüklem, pekiştirme ünlüsünü madde başı verir ve tanımlar (Hengirmen, 1999: 304).

Tekit ve tekit etme, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü'nde: Tekid: 1. Israrla talep etme, Tekit etmek: Bir şeyin üzerinde durmak ısrar etmek, üstelemek şeklinde yer almaktadır (AzTS: 1118).

1.6. Pekiştirmenin Amacı

1. Cümlelerin anlamını kuvvetlendirmek. 2. Cümlelerin anlamında oluşabilecek yanlış anlaşılmalara, sözün kapalılığını ve meydana gelebilecek ihtimalleri ortadan kaldırmak. 3. Söze çeşitli incelikler ve güzellikler katmak. 4. Sağlıklı bir iletişimin sağlanmasına yardımcı olmak. 5. Konuşma sırasında bir sözü pekiştirerek dinleyenin zihninde daha kalıcı hâle getirmek.

1.7. Pekiştirme Edatları

Başta veya sonda kullanılarak ifademizi güçlendiren, söylenlere muhatabımızı inandırmak amacıyla sözü kesinleştiren veya sınırlayan birlikte kullanıldıkları unsurları daha belirgin hale getiren, kuvvetlendiren, dikkati onların üzerine çeken, sözün daha etkili ve kalıcı hale getirmesini sağlayan, sözün yanlış anlaşılmasını ortada kaldıran, söze anlam incelikleri katan edatlara pekiştirme edatı denir.

Türkçenin elimizdeki en eski yazılı belgelerden itibaren pekiştirme amaçlı olarak kullanılan birçok edatın olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu edatların bazıları sadece pekiştirme edatı olarak kullanılırken; bazı edatların da asli görevlerinin yanında pekiştirme görevinde kullanıldığı son yıllarda yapılan müstakil çalışmalarla belirgin bir şekilde açıklığa kavuşturulmuştur. Bu yüzden çekim edatlarını her bilim adamı farklı isimlerle farklı başlıklar altında sınıflandırmıştır. Bazı araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda edatları işlerken edatların pekiştirme özellikleri üzerinde durmuş; fakat bazı araştırmacılar pekiştirme edatlarına veya pekiştirme konularına hiç değinmemişlerdir. Edat denilince daha çok “son çekim edatları” anlaşıldığı için çoğu çalışmalarda özellikle başta kullanılan pekiştirme edatları çalışmalara dahil edilmemiş. Oysa başta da kullanılan pekiştirme edatlarının olduğu gramer kitaplarında bahsedilmektedir.

Belâgat-ı Osmâniyye’de söylenenlere karşımızdakilerin inanmalarını sağlamak amacıyla sözü kesinleştiren “elbette, şüphesiz, muhakkak, hakikaten, inan ki, Allâh bilir ki, Allâh hakkı için, asla, kat’a, â, e, yâ, ye” lerin pekiştirme için kullanıldığı bilgisi yer almaktadır (Karabey, 2000: 54)

Necmettin Hacıeminoğlu, pekiştirme için kuvvetlendirme terimini kullanır. Araştırmacı, mutlak sona gelen edatların bazılarının aslî olarak kuvvetlendirme edatları olduğunu belirterek; bağlama, seslenme, cevap, karşılaştırma vb. çeşitli edatların da cümle içinde asli görevlerinin yanında tekit görevi de gördüklerini ifade eder. Yazar, mutlak sona gelen “da/de, dahi/daki/taki, bile, ma/me, ok/ök, ki/kim, yeme/yime” edatlarının aslî olarak kuvvetlendirme edatları olduğunu belirtir; diğer edatların ise değişik durumlarda ve bazen tekit vazifesi gördüğünü belirtir (Hacıeminoğlu, 1971: 218). Hacıeminoğlu, “Kuvvetlendirme Edatları” başlığı altında şu edatları verir: “a/e,

'aceb, alak, ammâ aslâ, bile, çalık, çak, çın, çu/çü, da/de, daha, dağ, dakı/dahı/dağı, değil...bile, evet, elbet/elbette, erinç, erki, ğâlibâ, gitti, ha...ha, hattâ, hayır, hele, heleki, hem, hergiz, hiç, ho /ho, ille/illâ, ise, ked/key, king, ki, kop/kopan, lâcerem, ma/me muhakkak, mutlaka, ne/ni, neçe/niçe, neçeme/niçeme, niçe, neme/nime, ok/ök, öyle, şu, tabîî, takı, tamu, terkin, tıpkı, ya, yamu/yemü, yana/yene/yine, yeme/yime, zinhâr." Hacıeminoğlu, eserinde toplam elli altı (56) kuvvetlendirme edatını sayar (Hacıeminoğlu, 1971: 218). Bu edatların çoğu eski Türkçeden itibaren kuvvetlendirme pekiştirme amaçlı kullanılan edatlardır.

Muharrem Ergin, pekiştirme edatları için "kuvvetlendirme edatları" terimini kullanmıştır. Yazar, edatlar başlığı altında edatları anlatırken pekiştirme görevinde kullanılan edatlara da değinir; fakat belli bir tasnif yapmaz (Ergin, 1980: 598). Ancak "Sona Gelen Edatlar" başlığı altında "dahi, da/de, ise, ki, kim, bile, değil, ya" edatlarını anlatan Ergin, bu edatların kuvvetlendirme özellikleri üzerinde durur (Ergin, 1980: 357). Yazar, şu bilgileri verir: "Bütün bu sona gelen bağlama edatlarının iki fonksiyonundan umumiyetle kuvvetlendirme fonksiyonu daha belirlidir. Hepsi ilk bakışta sonuna geldikleri unsurları belirtmek, kuvvetlendirmek, dikkati onların üzerine çekmek için kullanılmış görünürler. Bağlama ifadesi bir kısmında belirli, bir kısmında zayıf, bir kısmında hemen hemen belirsizdir. Bazıları bazen hiç bağlama ifadesi taşımazlar. Onun için bu edatları diğer bağlama edatlarından ayırarak "kuvvetlendirme edatları" adı altında toplamak mümkündür" (Ergin, 1980: 364).

Kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonlarına gelerek onları önceki veya sonraki kelimelere, kelime gruplarına ve cümlelere bağlayan; bu bağlama görevleri yanında sonuna geldiği dil birliklerine dikkat çekme, güçlendirme, belirtme işlevi de katan edatlara pekiştirme edatı denir. (Korkmaz, 2007: 174). Korkmaz'ın bu tanımı daha çok sonda kullanılan pekiştirme edatları içindir.

Ahat Üstüner Türkçede Pekiştirme isimli eserinde "elbette, hakikaten, muhakkak, şüphesiz, kesinlikle, sakın, zinhar, kaşki, gör, goy, bak, ki" gibi ifadenin önemini vurgulamak, dinleyenlerin/okuyanların dikkatini çekmek için cümleye eklenen ve edat olarak kullanılan bu sözcükler için ayrı ayrı çalışmaların yapılması gerektiğini belirtir (Üstüner, 2003: 28). Yapılan çalışmalarda bu sözcüklerin pekiştirme edatı olarak kullanımı üzerinde fazla durulmamıştır. Üstüner, eserinde edatlar başlığı altında "çak, ol, ha, erki" edatlarını; "Ek-Edatlar" başlığı altında da "-a, -cı, -dı, -la(y), -ma, -ok/-ök" edatlarını pekiştirme edatları olarak anlatmıştır (Üstüner, 2003: 3-4).

Ahmet Bican Ercilasun yönetiminde çıkan Türk Lehçeleri Grameri'nde Azerbaycan Türkçesi bölümünde, "Güvvetlendirici Edat" Başlığı altında "Lap (tam), edatı verilmiştir (TLG: 214). Özbek Türkçesi bölümünde, "Sona Gelen Edatlar" başlığı altında "-çi, -(y)e, -kü, -(y)ü, -(e)-ken/-kin, -gine, -de, -hem [-(y)em], -(y)âğ, -ese" pekiştirme edatı olarak verilmiştir (TLG: 344). Kırgız Türkçesi bölümünde edat kısmında "Pekiştirme Edatları" başlığı altında "bolsa (ise), da (da/de), dağı (da/de, dahi, bile), dele/dale (da/de), eken (ki, acaba), ele (da/de, daha, sadece, öylesine), beken (mi ki, mi acaba?), belem (mi ki, m, acaba?), gana (sadece, yalnız), go (herhâlde), beym (acaba)" edatları verilmiştir (TLG: 528). Tatar Türkçesi bölümünde "Sona Gelen Edatlar" başlığı altında "tügél, uk/ük, gına/gêne, da/de, ta/te, elle, elè, lebasa, iç, la/le, imêş" edatları sıralanmıştır (TLG: 730). Altay Türkçesi bölümünde "Sona Gelen

Edatlar” başlığı altında “da (dahi, de, bile), baza (dahi, bile, yine), deze (ise, dersen), emes (değil), La (sadece, yalnızca), ok, emey, ine/iyne (ya, değil mi, ki, sadece, elbet, tam), edatlarının kuvvetlendirme görevinde kullanıldıkları bilgisi verilmiştir (TLG: 1069). Tuva Türkçesi bölümünde “Sona Gelen Edatlar” başlığı altında “Be, ale, kay, irgi, irgi be, inçaş, iyik, iyik be, ınaan, iyin, aan, -IA, bolgay, eves, ışkajıl, çe, boor, boor oñ, boor ol, dedaan, ışkajıgay, -Dir, deppe, çerle, çügle, mırırñay, köñgüs, bezin, ooda, çadavas, magat çok, hire, ışkaş, dijik, diyik.” edatları verilmiştir (TLG: 1212). Yakut (Saha) Türkçesi bölümünde, edat başlığı altında “dağanı (dahi, de), da (da/de), kim (kim), ilik (değil), aata (ise) edatlarının pekiştirme görevinde kullanıldığı belirtilmiştir (TLG: 1277).

Emine Yılmaz, *Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji* isimli eserinde Pekiştirme İlgeçleri başlığı altında “-ah/-eh, ta/te, vīt, ĩnti” edatlarını verir. Yazarın ayrıca İlgeçler içinde yer verdiği “-şi, lap, śak, śeś, kīna, -ha, -ka” edatları da pekiştirme görevinde kullanılan edatlardır (Yılmaz, 2002: 75).

Mehmet Vefa Nalbant, *Divânü Lügâti't-Türk Grameri-I İsim*, adlı çalışmasında “Kuvvetlendirme-Pekiştirme Edatları” başlığı altında “çU/şU, erinç, erki, la, mat/met, ok, ol, takı, yime” edatlarını verir (Nalbant, 2008: 239).

Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* isimli eserinde edatların işlevlerini anlatırken pekiştirme görevleri üzerinde de durur fakat belli bir tasnif yapmaz. Ancak yazar, “Pekiştirme Bağlaçları” başlığı altında “da, dahi, bile, hem, hem de, ml/mU, ise/-se, ya” edatlarını verir (Korkmaz, 2003: 1115). Yazar, “Pekiştirme İşlevindeki Ünlemler” başlığı altında ise “aha, da, ha, ya, işte, vallahi, billahi” ünlemlerini sayar (Korkmaz, 2003: 1171).

Çağdaş Türk lehçeleri ile ilgili yapılan çalışmalarda pekiştirme edatlarına da yer verildiği görülmektedir. Ercan Alkaya, *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar* isimli çalışmasında edatları (görevlerine) fonksiyonlarına göre sınıflandırmış; “Pekiştirme” başlığı altında “Artık, Beri, Cek, Cetkire, -ça, Çaklı, Çeyin, Deri, Deyin, Hētlē, Kadar, Öydō, Sayın, Şekem, Tış, Tiklē, Yerli, Ziyade” edatlarının pekiştirme görevinde kullanıldığını belirtmiştir (Alkaya, 2007: 743).

Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı isimli eserde Azerbaycan Türkçesi bölümünde. “Sona Gelen Edatlar” başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır: “Sona geldikleri unsurları belirtmek, pekiştirmek, kuvvetlendirmek, dikkati onların üzerine çekmek amacıyla kullanılan edatlardır. Sona gelen edatların, kuvvetlendirme işlevleri bağlama işlevlerinden daha fazladır. Bu edatlar kısaca getirdikleri unsurlara kuvvetlendirmenin yanında rica, olumsuzluk, şüphe ve soru gibi anlamlar katarlar. Barı (Yeter ki), -ca, -ce (-ca, -ce), da, de (da, de, ve ...ya), daha (dah), ki, (ki), -mi (mu, da, dahi), tekce (sadece), teki (yeter ki), yoh (hayır) (Doğan, 2007: 46).

Sona gelen bazı pekiştirme edatları değişik kurullarla yazılmaktadır. Pekiştirme edatlarının ayrı veya bitişik yazılması bir yazım kararıdır, anlamı etkilemez (Demircan, 2001: 35). Pekiştirme edatlarının bazıları bugün ek gibi kullanılmaktadır. Yalnız bitişik yazılan pekiştirme edatları ekleşme temayülü gösteren edatlardır ve çoğunlukla ses uyumuna uyarlar. Kendisinden önceki sözcüğe bitişik yazılan pekiştirme edatları çekim eki almaktadır.

Pekiştirme edatları daha çok doğrudan doğruya bir cümleyi kuvvetlendirmekte, cümleye anlam incelikleri katmaktadır. Bu anlatım tarzı daha çok kullanılıştta ortaya çıkar ve belirginlik kazanır. Bazı pekiştirme edatları vurgu ve ses tonuyla cümleye farklı anlamlar yükler. Pekiştirme edatlar ifadeye güç katar. Anlatımı kuvvetlendirirler.

Bazı pekiştirme edatları sözcüklerle kalıplaşmıştır. Kalıplaşmış veya kalıplaşma eğiliminde olan pekiştirme edatlarından sonra şahıs ekleri kullanılmaktadır. Altay, Karakalpak Türkçesinde, (ayta+şı+nız), Kırım Tatar Türkçesinde, (otur+çı+nız) Nogay Türkçesinde, (Tınl+şı+nız) Özbek Türkçesinde, (+mak+çı+siz), Türkmen Türkçesinde, (laa+n) Kırgız Türkçesinde (bı+ıya+m) örneklerinde şahıs ekleri kalıplaşmış edatlardan sonra gelmektedir. Bu kullanımlarda edatlar yapım eki gibi bir görünüm sergilemektedir. Fakat anlam olarak edatlık özelliklerini korumaktadır. Pekiştirme edatlarının bu özelliği dikkate alındığında şekil ve anlam açısından ortaya çıkabilecek eksiklikleri ve hatalar azalacaktır.

Pekiştirme edatlarının kullanıldığı cümleler daha kuvvetli bir anlam taşırlar. Pekiştirilmeyen cümlelerin anlamı elbette açıktır ve pekiştirilmeden de anlamlı cümlelerdir. Fakat pekiştirildikten sonra bu cümlelerin anlamına özel bir incelik verilmiş olur. Pekiştirme edatları genellikle cümlenin sonuna gelirler. Ancak bazen kastedilen hüküm veya nesneyi pekiştirmek amacıyla cümle içinde veya başında yer alabilirler. Böylece hem fiili hem de ismi pekiştirir (Çağatay, 1962: 103).

Asıl pekiştirme edatlarının yanında son çekim edatları, bağlama, seslenme, cevap, karşılaştırma, ünlem vb. çeşitli edatların da cümle içinde pekiştirme görevinde kullanıldıkları tespit edilmiştir. Çalışmamıza bunlar da dahil edilmiştir.

Ancak pekiştirme edatlarının kullanım örnekleri çalışmanın hacmini artıracığından verilmemiştir. Edatlar tablo şeklinde verilmiştir.

2. Türkçede Pekiştirme Edatları Tablosu

Tablo 2.1: Pekiştirme Edatlarının Lehçelere Göre Dağılımı

Edatların Lehçelere Göre Dağılımı	A/E	Aceb/ Acaba	Al	Ammâ	Areyne/ Ereyne	Artık	Asla	Aw/ Av/Ev
Göktürk(Or.)T.	X							
Eski Uy. T.	X							
Karahanlı T.	X							
Harezmi T.								
Kıpçak T.	X	X						
Çağatay T.								
Es. And. T.	X	X		X			X	
Osmanlı T.	X	X		X			X	
Türkiye T.	X	X		X		X	X	
Azeri T.	X	X						
Türkmen T.	X	X				X	X	
Gagavuz T.	X	X						
Yeni Uy. T.	X							
Özbek T.	X	X			X		X	
Kazak T.	X		X		X	X		X
Kırgız T.	X				X			
Kazan Tat. T.	X	X					X	
Kırım Tat. T.	X							
Sibirya Tat. T.								X
Kumuk T.	X							
Başkurt T.						X		
Karaçay-Malk. T.	X							
Nogay T.	X	X				X		X
Karakalpak T.	X		X			X		X
Altay T.	X		X			X		
Hakas T.	X					X		
Tuva T.	X		X		X			
Çuvaş T.								X
Yakut T.	X							

Edatların Lehçelere Göre Dağılımı	Basa/ Baza	Belki	Beri	Bile	Bit	Çak	Çakı	Çaklı
Göktürk (Orhun)								
Eski Uy.T.	X					X		

KarahanlıT.						X		
Harezmi T.								X
Kıpçak T.								X
Çağatay T.						X		X
Es. And. T.				X		X		
Osmanlı T.				X		X		
Türkiye T.		X		X				
Irak T. T.				X				
Azeri T.				X				
Türkmen T.				X				X
Gagavuz T..				X		X		
Yeni Uy. T.				X		X		X
Özbek T.		X						X
Kazak T.		X	X			X		X
Kırgız T.	X		X			X		X
Kazan Tat. T.	X				X	X		X
Kırım Tat. T.				X				
Sibirya Tat. T.					X			
Kumuk T.							X	X
Başkurt T.		X			X			X
Karaçay-Malk T.								X
Karay T.				X				
Nogay T.		X						X
Karakalpak T.								X
Altay T.	X							
Hakas T.	X							
Şor T.	X					X		
Halaç T.				X				
Tuva T.	X					X	X	
Tarañı T.					X			
Çuvaş T.					X			X
Yakut T.							X	

Edatların Lehçelere Göre Dağılımı	Çe	Çetkire	Çeyin	Çı / Çu	Çın	Da / De
Göktürk (Orhun)				X		
Eski Uy. T.					X	
KarahanlıT.				X	X	
Harezmi T.					X	

Kıpçak T.				X		X
Çağatay T.				X	X	X
Es. And. T.						X
Osmanlı T.						X
Türkiye T.						X
Irak T. T.						X
Azeri T.					X	X
Türkmen T.				X	X	X
Gagavuz T.						X
Yeni Uy. T.				X	X	X
Özbek T.			X	X	X	X
Kazak T.			X	X	X	X
Kırgız T.		X	X	X	X	X
Kazan Tat. T.				X	X	X
Kırım Tat. T.				X	X	X
Baraba Tat. T.						X
Sibirya Tat. T.				X		X
Kumuk T.				X	X	X
Başkurt T.				X		X
Karaçay-Malk T.				X		X
Karay T.						X
Nogay T.				X		X
Karakalpak T.			X	X	X	X
Altay T.	X			X	X	X
Hakas T.	X	X		X		X
Şor T.		X		X	X	X
Teleüt T.						X
Tuva T.	X				X	X
Salar T.				X		
Tarañı T.						X
Halaç T.						X
Çuvaş T.				X	X	X
Yakut T.				X	X	X

	Dale/ Dele	Değil	Deri	Deyin	Dı	Elbet/ Elbette	Ele	Emes
Göktürk(Orhun)				X				
Eski Uy.T.				X				
KarahanlıT.				X				
Harezmi T.			X	X				

Kıpçak T.		X	X	X		X		
Çağatay T.			X	X		X		
Es. And. T.			X	X	X	X		
Osmanlı T.				X	X	X		
Türkiye T.				X	X	X		
Azeri T.					X	X		
Türkmen T.						X		
Gagavuz T.				X				
Yeni Uy. T.						X		X
Özbek T.						X		
Kazak T.		X		X				X
Kırgız T.	X		X	X		X	X	
Tatar T.			X					
Kazan Tat. T.		X				X	X	
Kırım Tat. T.						X		
Sibirya Tat. T.		X						
Kumuk T.					X			
Başkurt T.		X				X	X	
Karç-Malk T.			X					
Karay T.			X	X	X	X		
Nogay T.			X	X				
Karakalpak T.				X		X		
Altay T.								X
Hakas T.			X					
Tuva T.			X					X
Halaç T.						X		
Tarañı T.						X		
Çuvaş T.			X					
Yakut T.			X					

Edatların Lehçelere Göre Dağılımı	Eriñç	Erki	Evet	Ğu	Hâ	Hatta	Hayır	Hele	Hem
Göktürk(Orhun) T.	X			X					
Eski Uy.T.		X							
KarahanlıT.	X	X							X
Harezmi T.		X							X
Kıpçak T.		X				X			X
Çağatay T.		X			X				X
Es. And. T.		X				X		X	X

Osmanlı T.			X			X	X	X	
Türkiye T.			X		X	X	X	X	X
Irak T. T.						X		X	X
Azeri T.		X	X		X	X	X	X	X
Türkmen T.		X	X		X	X			X
Gagavuz T.									X
Yeni Uy. T.		X		X	X	X		X	X
Özbek T.		X			X	X			X
Kazak T.		X							X
Kırgız T.		X		X					X
Kazan Tat. T.		X				X			X
Kırım Tat. T.		X	X						X
Sibirya Tat. T.		X				X			X
Kumuk T.		X							
Başkurt T.		X	X			X		X	X
Karç-Malk T.		X							
Karay T.		X							X
Nogay T.		X						X	X
Karakalpak T.		X				X			X
Altay T.			X						
Hakas T.									X
Şor T.									X
Tuva T.		X							X
Tarañçı T.		X							X
Çuvaş T.					X				
Yakut T.									

	Hergiz	Hatlı	Hod	Iya/İa	İdi/İı	İndi	İse	İyik	Kadar
Göktürk (Orhun)T.					X				
Eski Uy. T.					X				
KarahanlıT.	X				X				
Harezmi T.	X		X						
Kıpçak T.	X		X				X		
Çağatay T.	X		X						
Es. And. T.	X		X						
Osmanlı T.	X		X						
Türkiye T.							X		
Azeri T.							X		
Türkmen T.							X		

Kazak T.	X				X	X	X	X		
Kırgız T.					X	X	X	X		
Tatar T							X			X
Kazan Tat. T.	X		X		X	X		X	X	X
Kırım Tat.T.			X	X	X			X		
SibiryaTat.T.					X	X	X	X		X
Kumuk T.					X		X	X		X
Başkurt T.			X		X	X	X	X		X
Krç-MalkT.								X		
Karay T.			X			X		X		
Nogay T.			X		X	X		X		
Karklpk T.	X					X	X	X		
Halaç T.			X							
Altay T.								X		X
Hakas T.						X		X		X
Şor T.								X		X
Teleüt T.										X
Tuva T.		X						X		X
Tarañçı T.			X	X				X		
Çuvaş T.						X				X
Yakut T.						X				

	Lâ-cerem	Lap	Ma/Me	Mağat	Mat/ Met	Meh	Mı/Mi
Göktürk(Orh.)T.							
Eski Uy. T.			X		X		
KarahanlıT.			X		X	X	
Harezmi T.			X				
Kıpçak T.	X		X	X			
Çağatay T.	X		X				X
Es. And. T.			X			X	X
Osmanlı T.	X		X			X	X
Türkiye T.							X
Türkiye T. Ağz.			X				
Azeri T.		X					
Türkmen T.			X			X	X
Gagavuz T.			X				
Yeni Uy. T.			X			X	X
Sarı Uy. T.			X				
Özbek T.			X			X	

Kazak T.						X	X
Kırgız T.			X			X	X
Kazan Tat. T.			X			X	X
Kırım Tat. T.						X	
Baraba Tat. T.			X				
Sibirya Tat. T.			X			X	X
Kumuk T.		X	X			X	
Başkurt T.			X			X	
Karçy-Malk T.			X			X	
Karay T.						X	
Nogay T.						X	
Karakalpak T.			X			X	X
Altay T.			X	X		X	
Hakas T.				X		X	X
Teleüt T.			X			X	
Tuva T.				X		X	
Tarañı T.			X				
Çuvaş T.		X				X	
Yakut T.						X	

	Ne	Neme/Nime	Oğ/Ök	Ol	Sayın	Soñ	Şekilli
Göktürk(Or.)T	X		X	X	X		
Eski Uy. T.			X	X	X		
KarahanlıT.	X	X	X	X			
Harezmi T.	X	X	X				
Kıpçak T.	X		X	X			
Çağatay T.	X	X	X	X	X		
Es. And. T.	X		X				
Osmanlı T.	X						
Türkiye T.	X		X				
Azeri T.	X	X					
Türkmen T.	X		X	X	X		
Gagavuz T.				X			
Yeni Uy. T.			X				
Sarı Uy. T.	X			X	X		
Özbek T.	X		X		X		X
Kazak T.	X		X		X	X	
Kırgız T.	X		X		X		X
Kazan Tat. T.			X	X	X	X	X

Kırım Tat. T.					X		
Baraba Tat. T.			X				
Sibirya Tat. T.			X	X	X		
Kumuk T.	X		X		X	X	
Başkurt T.	X	X	X	X	X	X	X
Karay-Malk T.			X		X		
Karay T.			X				
Nogay T.			X	X	X		
Karakalpak T.			X		X		
Kurdak T.			X				
Altay T.	X		X		X		
Hakas T.	X	X	X		X		
Soyon T.			X				
Oyrot T.			X				
Şor T.	X		X		X		
Teleüt T.			X				
Tuva T.	X		X	X			
Çuvaş T.			X		X		
Yakut T.					X		

	Tağı	Taş	Tı/De	Ya	Yamu/ Yemu	Yana	Yeme/Yeme	Zinhâr
Göktürk (Orhun) T	X					X	X	
Eski Uy. T.	X					X	X	
Karahanlı T.	X				X	X	X	
Harezmi T.	X					X	X	X
Kıpçak T.	X					X	X	X
Çağatay T.	X					X		X
Es. And. T.	X					X		X
Osmanlı T.	X			X		X		X
Türkiye T.	X			X		X		
Irak T. T.						X		
Azeri T.						X		
Türkmen T	X			X		X		
Gagavuz T.						X		
Yeni Uy. T.	X					X		
Özbek T.	X			X		X		X
Kazak T.	X	X		X		X		
Kırgız T.	X			X		X		

Tatar T.		X	X					
Kazan Tat. T.	X			X	X	X		X
Kırım Tat. T.				X		X		
Sibirya Tat.T.	X		X			X		
Kumuk T.	X	X				X		
Başkurt T.	X	X	X			X		X
Karaçay-Malk T.	X	X						
Karay T.	X					X		
Nogay T.	X	X				X		
Karakalpak T.	X	X				X		
Altay T.						X		
Hakas T.				X				
Şor T.	X							
Tuva T.	X							
Tarañı T.						X		
Çuvaş T.	X		X					
Yakut T.	X					X		

Tablo 2.2: Pekiştirme Edatlarının Kökeni ve Kullanım Yerleri

P. Edatlarının Kökeni ve Kullanım Yerleri	KÖKENİ	BAŞTA	SONDA
A / E	Türkçe	X	X
Aceb / Acaba	Arapça	X	X
Al	Rusça	X	X
Ammâ	Arapça	X	X
Areyne / Ereyne	Farsça / Türkçe	X	
Artık	Türkçe	X	X
Asla	Arapça	X	
Aw / Av / Ev	Türkçe		X
Basa / Baza	Türkçe / Moğolca		X
Belki	Farsça+Arapça	X	X
Beri	Türkçe		X
Bile	Türkçe		X
Bit	Türkçe / Rusça		X
Çak	Çince / Moğolca	X	
Çakı	Çince+Türkçe		X
Çaklı	Çince+Türkçe		X
Çe	Türkçe	X	X

Çetkire	Türkçe		X
Çeyin	Türkçe		X
Çı / Çu	Türkçe / Moğolca		X
Çın	Çince	X	
Da / De	Türkçe		X
Dale / Dele	Türkçe		X
Değil	Türkçe		X
Deri	Türkçe		X
Deyin	Türkçe		X
Dı	Türkçe	X	X
Elbet / Elbette	Arapça	X	
Ele	Moğolca		X
Emes	Türkçe		X
Erinç	Türkçe		X
Erki	Türkçe		X
Evet	Türkçe	X	
Ğu	Türkçe		X
Hâ	Türkçe	X	X
Hatta	Arapça	X	
Hayır	Arapça	X	
P. Edatlarının Kökeni ve Kullanım Yerleri	KÖKENİ	BAŞTA	SONDA
Hele	Farsça	X	X
Hem	Farsça	X	
Hergiz	Farsça	X	
Hatlı	Arapça+ Türkçe		X
Hod	Farsça		X
Iya / İya	Türkçe	X	X
İdi / İdı	Türkçe	X	X
İndi	Türkçe	X	X
İse	Türkçe		X
İyik	Türkçe		X
Kadar	Arapça		X
Çanı	Türkçe	X	X
Keđ	Soğdca	X	
Ki	Farsça		X
Kim	Türkçe		X
King	Türkçe	X	
Kına	Türkçe		X

Qoy	Türkçe	X	
Kop / Köp	Türkçe	X	
Kü	-		X
La	Türkçe / Moğolca		X
Lâ-cerem	Arapça	X	
Lap	-	X	
Ma / Me	Türkçe		X
Mağat	Moğolca	X	
Mat	Moğolca / Soğdca		X
Meh	Türkçe	X	
Mı / Mi	Türkçe		X
Ne	Türkçe	X	X
Neme / Nime	Türkçe	X	
Oq / Ök	Toharca / Türkçe		X
Ol	Türkçe		X
Sayın	Türkçe		X
Soñ	Türkçe		X
Şekilli	Arapça+Türkçe		X
Takı	Türkçe		X
Taş	Türkçe		X

Tı / De	Türkçe		X
Ya	Türkçe	X	X
Yamu / Yemu	Türkçe		X
Yana	Türkçe	X	
Yeme / Yime	Türkçe		X
Zinhar	Farsça	X	

3. Sonuç

Pekiştirme edatlarının kökeni, hangi lehçelerde kullanıldıkları tabloda verilmiştir. Önce Türk dilinde Göktürk, Uygur, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Çağatay, Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesindeki pekiştirme edatlarının durumunu inceledik; daha sonra çağdaş Türk lehçelerinde; Türkiye Türkçesi, Irak Türkmen Türkçesi, Azeri Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kazan Tatar, Kırım Tatar, Sibiryaya Tatar, Baraba Tatar Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Karaçay-Malkar Türkçesi, Karay Türkçesi, Nogay Türkçesi, Karakalpak Türkçesi, Altay Türkçesi, Hakas Türkçesi, Karakas Türkçesi, Lebet Türkçesi, Şor Türkçesi, Teleüt Türkçesi, Tuva Türkçesi, Salar Türkçesi, Tarançı Türkçesi, Halaç Türkçesi, Çuvaş Türkçesi, Yakut Türkçesinde edatların durumlarını inceledik.

Yaptığımız çalışma sonunda pekiştirme edatlarıyla ilgili tespitlerimizi maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz.

1. Türkçenin grameriyle ilgili çalışmalarda farklı başlıklar altında yer verilen, kısmen bahsedilen pekiştirme edatlarını bu çalışmada bir arada ele aldık. Bu edatları tek tek tespit ederek, araştırmacıların dikkatine sunduk ve Türkçenin bu açıdan zenginliğini ortaya koymaya çalıştık.

2. Pekiştirme edatları için Türk dilinde birçok terim kullanılmıştır. Bunlar: “tekit edatı, berkitme edatı, kuvvetlendirme edatı, pekiştirme edatı, son çekim edatı, ek-edat, morfem, son takı, sona gelen edat, sonasığınık, son ek, enklitik edatı”dır.

3. Pekiştirme edatlarının çoğu sona gelerek anlamı pekiştirmektedir. Bazı bağlama, seslenme, soru, cevap, karşılaştırma vb. çeşitli edatların da cümle içinde asli görevlerinin yanında pekiştirme görevinde kullanıldıkları tespit edilmiştir.

4. Pekiştirme edatlarının bazıları kullanımdan düşerken; aynı görevde yeni pekiştirme edatlarının kullanılmaya başlandığı ve dile yerleştiği tespit edilmiştir. Buna örnek Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminde kullanılan “ma” edatı kullanımdan düşerken aynı görevde “de” edatının ortaya çıktığı ve aynı görevi üstlendiği tespit edilmiştir.

5. Bugün pek çok pekiştirme edatının kökeni tam olarak açıklanmış değildir. Bu edatların kökeniyle ilgili çalışmalar halen devam etmektedir. (Ör. Çak, Da / de, kü, la, lap, ma/me, mat/met). Areyne edatının etimolojisini arey+na şeklinde yaptık.

6. Pekiştirme edatlarının bazıları sözlüklerde zarf veya sıfat olarak adlandırılmaktadır. Fakat gramer kitaplarında pekiştirme edatları olarak yer verildiği için biz de çalışmamızda bunları pekiştirme edatı olarak düşündük ve yer verdik.

7. Tablo-1’de toplam 80 pekiştirme edatının lehçelere göre dağılımını verdik. Tablo-2’de bu edatların köken olarak hangi dile ait olduğunu gösterdik ve kullanım yerlerine göre başta veya sonda kullanımlarını belirledik.

8. Tablo-2’ye göre, Arapça kökenli olan (Aceb, Amma, Asla, Elbet, Hatta, Hayır, Kadar, Lâ-cerem), toplam 8; Farsça kökenli olan, (Hele, Hem, Hergiz, Ki, Zinhar) toplam 5; Moğolca kökenli olan (Ele, Magat) toplam 2; Soğdca (Ked) 1; Rusça (Al) 1; Çince (Çın) 1; Farsça+Arapça (Bel+ki) 1; Arapça+Türkçe (Hat+lı, Şekil+li) 2; Farsça+Türkçe (Arey+ne) 1; Çince+Türkçe (Çak+ı, Çak+lı) 2; Kökeni tam olarak açıklanmayan edatlardan Türkçe veya Moğolca (Basa / Baza, Çı / Çu, La) toplam 3; Farsça veya Türkçe (Areyne) 1; Türkçe veya Rusça (Bit) 1; Moğolca veya Soğdca (Mat) 1; Toharca veya Türkçe (Ok / Ök) 1; Çince veya Moğolca (Çak) 1; Kökeni tam olarak bilinmeyen (Kü, Lap) 2’dir. Geri kalan toplam 47 pekiştirme edatı Türkçe kökenlidir.

9. Türkçede kullanılan edatların sadece pekiştirme işlevi üzerinde durduk. Şüphesiz bu edatlar, değişik sözcük veya değişik cümlelerde daha başka görevlerde de kullanıldıkları unutulmamalıdır. Bu görevler kullanım sırasında ortaya çıkar.

KAYNAKLAR

- ACARLAR, Kevser, (1970), "Mi Ekinin Türlü Kullanımları" *Türk Dili Dergisi*, C. XXII, S. 277, s. 358–363, Ankara..
- AÇIK, Nilgün, (1996), "Özbek Türkçesinde Edatlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.104. s.181–195, İstanbul.
- ADALI, Oya, (2004), *Türkiye Türkçesinde Biçim Birimler*, 2. Baskı, Papatya Yayınları, Ankara.
- ADAMOVIĆ, Milan, (2006), "Da / De İlgecinin Kaynağı", (Almancadan Çev.: Aziz Merhan) *Türk Dil Dergisi*, S. 650 Şubat, s. 175-181, Ankara.
- AKALIN, Şükrü Halûk, (1992), "Şor Türkleri ve Şor Türkçesi" *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 80, Ekim. s. 121-138, İstanbul.
- AKALIN, Şükrü Halûk,(1999), "Türkiye Türkçesinde Ünlem", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı II*, TDK Yayınları, s. 477-491, Ankara.
- AKDAĞ, Hasan, (1999), *Arap Dilinde Edatlar*, Tekin Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 1999.
- AKDEMİR, Hikmet, *Belagat Terimleri Ansiklopedisi*, Nil Yayınları, İzmir, 1999.
- AKKUŞ, Muzaffer, (2004), "a / e Seslenme Edatının İşlevleri Üzerine Bir Araştırma", V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildiriler I*, (20-26 Eylül 2004), TDK Yayınları, s. 109-118 Ankara.
- AKSAN, Doğan, (1980), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* 1, 2, 3, TDK Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım, (1972), *Divanü Lugati't-Türk Dizini*, TDK Yayınları, Ankara.
- ALKAYA, Ercan, (2007), *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*, Manas Yayıncılık, Elazığ.
- ALKAYA, Ercan, (2008), Sibiryta Tatar Türkçesi, *Turkish Studies Publication*, Birinci Baskı, Ankara.
- ALKAYA, Ercan, (2008), "Eski Türkçede –qıña Ekinin Türk Lehçelerinde Ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine", *Turkish Studies*, Volume 3 / 4, S.10, s. 77-101, Ankara.
- ALTAYLI, Seyfettin, (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü* I, II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- ALYILMAZ, Cengiz, (1999), "Ünlemlerin Seslenmeleri Kuvvetlendirici İşlevleri", *Türk Gramerinin Sorunları II* (26 Mart 1994) TDK Yayınları, s. 534-540, Ankara.
- ANDREWS, Walter G.,(2001), *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı*, (Çev.: Tansel Günay), 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ARAT, Reşit Rahmeti, (1991), *Eski Türk Şiiri*, TDK Yayınları, Ankara.
- ARAT, Reşit Rahmeti, (1994), *Kutatgu Bilig I*, Metin, TDK Yayınları, Ankara.
- ARAT, Reşit Rahmeti, (1994), *Kutatgu Bilig, II*, Çeviri, TDK Yayınları, Ankara.

- ARAT, Reşit Rahmeti, (1979), **Kutatgu Bilig**, III İndeks, TKAE Yayınları, İstanbul.
- ARAT, R. R-Temir, Ahmet, (1992), "Türk Şivelerinin Tasnifi" **Türk Dünyası El Kitabı**, İkinci Cilt, İkinci Baskı, TKAE Yayınları., s. 224-246, Ankara.
- ARIKOĞLU, Ekrem-Kuular, (2003), Klara, **Tuva Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.
- ARIKOĞLU, Ekrem, (2005), **Örneklî Hakasça (Abakan)- Türkçe Sözlük**, Akçağ Yayınlar, Ankara.
- ASLAN, Sema, (2002), "Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve – cık Eki Üzerine" **Türk Dili Dergisi**, S. 603, Mart, s. 224 -228, Ankara.
- ATALAY, Besim, (1998), **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi I**, TDK Yayınları, Ankara.
- ATALAY, Besim (1992), **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi II**, TDK Yayınları, Ankara..
- ATALAY, Besim, (1992), **Divanü Lûgati't-Türk Tercümesi III**, TDK Yayınları, Ankara.
- ATALAY, Besim, (1991), **Divanü Lûgati't-Türk Dizin "Endeks" IV**, TDK Yayınları, Ankara.
- ATAY, Ayten, (1998), Nogay Türkçesi Grameri, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kayseri.
- ATAY, Ayten, (2002), "Eski Türkçede ma / me Edatının Anadolu Ağızlarındaki Kalıntısı", **Türk Dili Dergisi**, Sayı, 610, Ekim, s. 826-828, Ankara.
- AYDIN, Mehmet, (1999), "da / de Edatı İle İlgili Yayınlanmış Bir Yazı Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Sayı. 574, Ekim, s. 881-884, Ankara.
- AYDIN, Mehmet, (2002), **Aybastı Ağzı** (İnceleme-Metin-Sözlük) TDK Yayınları, Ankara.
- BALCI, Tahir, (2003), "Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Bakış", **Dil Dergisi**, S. 122 (Ekim-Aralık), s. 7-17, Ankara.
- BANGUOĞLU, Tahsin, (1986), Türkçenin Grameri, TDK Yayınları, Ankara.
- BARUTÇU-ÖZÖNDER Sema, (1995), "Türkçede Edat Kavramı" **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I** (22-23 Ekim 1993), TDK Yayınları, s.73-74, Ankara.
- BARUTÇU-ÖZÖNDER, F. Sema, (2001), "Türkçede Enklitik Edatlar Üzerine: çl / çU", **Kök Araştırmalar Dergisi**, C. III Sayı: 2, Güz, s. 75-86, Ankara, .
- BARUTÇU-ÖZÖNDER, F. Sema, (1992), "Eski Türkçede katlı ve nelük kelimeleri", **Türkoloji Dergisi**, C. X, S. 1, 1992, s. 71-76, Ankara.
- BAŞDAŞ, Cahit, (1999), Türkmen Türkçesinde +(l)k (İntensivum) Eki ve Kullanılışı, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 8 Güz, TDK Yayınları, s. 492-496, Ankara.
- BAYNİYAZOV, Ayabek, (2004), **Kazak Türkçesi Grameri**, (Haz.: Kenan Koç- Oğuz Doğan) Gazi Kitabevi, Ankara.
- BENZİN G, Johannes, (1995), "Başkurt Türkçesi", (Çev.: Mustafa Argunşah), **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 95, Nisan, s. 127-142, İstanbul.

- BOLULU, Osman, (1997), "Soru Mi'si Mi, Soru Eki Mi?", *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, Sayı.112, Haziran 1997, s.11-12, Ankara.
- BURAN, Ahmet, (2008), Makaleler, (Haz.: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül) *Turkish Studies*, Birinci Baskı, Ankara.
- BURAN, Ahmet-Alkaya Ercan, (2006), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- CAFEROĞLU, Ahmet, (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul.
- CERİTOĞLU, Murat, (2003), "Kırgız Türkçesindeki Edatların Yanaştıkları Sözlerin Durumlarına Göre Sınıflandırılması ve İşlevleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 143, s.169-188, İstanbul.
- CIKIA, Marika, (2007), "Pekiştirilmiş Kelimeler Türk Dilinde" *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, (24-29 Eylül 2000), TDK Yayınları, s. 291-299, Ankara.
- CİN, Ali, (2007), "Hayır Kelimesi ve Türkçede Kullanılışı Üzerine", *Türk Dili Dergisi*, Sayı 582, Temmuz 2000, s. 39-49, Ankara.
- CONDON, John C.,(2000), *Kelimelerin Büyüklüğü Dünyası*, (Çev.: Murat Çiftkaya), İnsan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- COŞKUN, Volkan, (1996), "Özbek Türkçesinde Edatlar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.104. Ekim. s.181-195, İstanbul.
- COŞKUN, Volkan, (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- ÇAĞATAY, Saadet, (1962), "Kazan Lehçesinde Bazı Tekitler", *Nemeth Armağanı*, TTK Basımevi, s.103-110, Ankara.
- ÇAĞATAY, Saadet, (1958), "Kazan Lehçesinde İNDİ". *Jean Deny Armağanı*, TDK Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 71-75, Ankara.
- ÇAĞATAY, Saadet, (1968), "Tuba Ağzında İyik", *Türkiyat Mecmuası*, C. XV, İstanbul Üniversitesi Basımevi, 1969. s.171-174, İstanbul.
- ÇAĞATAY, Saadet, (1988), "Türkçede ki>erki" TDAY-Belleten, s. 245-250, Ankara.
- ÇAĞATAY, Saadet, (1978), "Ne, kanı ve erne Pekiştirme Edatları Üzerine", *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*, DTCTF Yayınları, s. 282-286, Ankara.
- DAŞDEMİR, Muharrem, (2007), "Ne Mene(m) Neme Ne(m) Bir Sözdür?", *Türk Dili Dergisi*, S. 672, Aralık. s. 846-856, Ankara.
- DEMİRAY, Kemal, (1974), "de Bağlacı", *Türk Dili*, C. XXX. S. 271, s. 933-935, Ankara.
- DEMİRAY, Kemal, (1968), "Edatlar Üzerine", *Türk Dili*, C.XVIII. Nisan, S.199, s.13-15, Ankara.
- DEMİRCAN, Ömer, (1981), "Türkiye Türkçesinde Vurgulama ve Odaklama", TDAY-*Belleten*-1978-79, s. 157-163, Ankara.
- DEMİRCAN, Ömer, (1989), "Türkçede Pekiştirme İşlemi" *Dilbilim*, VIII 1989, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 147-164, İstanbul.

- DENY, Jean, (1941), *Türk Dili Grameri* (Osmanlı Lehçesi) (Çev.: A. U. Elöve) Maarif Matbaası, İstanbul.
- DOĞAN, Levent; vd., (2007), *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı*, Kriter Yayınları, İstanbul.
- ELÖVE, Ali Ulvi, (1958), “da / de Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Dili*, C. VII. s. 454-457, Ankara.
- ELLUL, Jacques, (1998), *Sözün Düşüşü*, (Çev. : Hüsamettin Arslan), Paradikma Yayınları, İstanbul.
- ERASLAN, Kemal, (2004), “-maklık / meklik ve -makçı / -mekçi Birleşik Ekleri Hakkında”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, TDK Yayını, s. 927-928, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2007), (TLG) *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Türkçede Benzerlik Bildiren +m Morfemi”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1. Güz, Avrasya Yazarlar Birliği Yayını, s. 9-20, Ankara, 2007.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2008), “La Enklitiği ve Türkçede Bir “Pekiştirme Enklitiği” Teorisi”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2 Bahar 2008, Avrasya Yazarlar Birliği Yayını, s. 35-56, Ankara.
- ERDİ, Seçkin; YURTESER, Serap Tuğba, (2005), *Divânü Lugâti't-Türk Kaşgarlı Mahmûd*, KabcacıYayınevi, İstanbul.
- EREN, Hasan, (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, 1. Baskı, Ankara.
- ERGİN, Muharrem, (1980), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem, (1986), *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- ERGÖNENÇ (Akbaba), Dilek, (2004), “Nogay Türkçesinde Kip Pekiştiricisi Tağı / Tağa”, *V.Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Bildiriler I, (20-26 Eylül 2004), TDK Yayınları, s. 963-974, Ankara.
- ERGÖNENÇ (Akbaba), Dilek (2009), *Nogay Türkçesi Grameri*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- ERSOY, Habibe Yazıcı, (2004), “Başkurt Türkçesindeki -GAn, ti / -A, ti Yapısı Üzerine”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, TDK Yayınları, Ankara.
- FERAH, Aysel, (2004), “Düşünce ve Bilgi Yapılarının Oluşumu Açısından Zarf ve Edatlar”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Bildiriler I, 20-26 Eylül 2004, TDK Yayınları, s. 1159-1196, Ankara.
- GABAİN, A. Von, (1988), *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev.: Mehmet Akalın) TDK Yayınları, Ankara.

GRÖNBECH, Kaare, (1992), **Kuman Lehçesi Sözlüğü**, (Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini), (Çev.: Kemal Aytaç), KB Yayınları, Ankara, 1992.

GÜLENSOY, Tuncer, (2004), Kırğız Türkçesi Grameri -I-, (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi) Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

GÜLENSOY, Tuncer, (2007), **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.

GÜLLÜDAĞ, Nesrin, (1998), Nogay Türkçesi Grameri, (Nogaylar-Dil Özellikleri-Metin-Sözlük), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Elazığ.

GÜLSEVİN, Gürer, (1997), **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, TDK Yayınları, Ankara.

GÜRİSOY- Naskali, Emine, (1999), "Kelime Gövdesinde Ses Değişmesi İle Yapılan Küçültmeler Ve Bir Ablaut Örneği", **3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996**, TDK Yayınları, s. 491-494, Ankara.

GÜRİSOY- Naskali, Emine, (1997), **Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu**, TDK Yayınları Ankara.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, (1971), **Türk Dilinde Edatlar**, M.E.B. Yayınları, İstanbul.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, (1968), "da / de Edatı Üzerine", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, **TDED**, Sayı 16, 81-100, İstanbul.

HATİBOĞLU, Vecihe, (1973), **Pekiştirme ve Kuralları**, TDK Yayınları, Ankara.

HATİBOĞLU, Vecihe, (1981), **Türk Dilinde İkileme**, TDK Yayınları, Ankara.

İNSEL, Nuran, Özbek (1998), Türkçesinde Zamirler, Sıfatlar, Zarflar ve Edatlar, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.

KARA, Mehmet, (2005), **Türkmen Türkçesi Grameri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

KARA, Mehmet, (1997), **Ata Atacanov'un Şiirleri I**, (Giriş-Metin-Aktarma), II, (İnceleme Gramer Dizini), TDK Yayınları, Ankara.

KARABACAK, Esra, (2002), **Bergamalı Kadri Müeyyessiretü'l -Ulûm**, TDK Yayınları, Ankara.

KARABEY, Turgut; Atalay, Mehmet, (2000), **Ahmet Cevdet Paşa Belagat-i Osmaniyye**, TDK Yayınları, Ankara..

KARAHAN, Leyla; GÜRİSOY, Ülkü, (2004), **Tâhir Ken'ân Kavâid-i Lisân-ı Türkî**, TDK Yayınları, Ankara.

KASAPPOĞLU-Çengel, Hülya, (1999), "Kırğız Lehçesindeki 'Eken' Üzerine", **3. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996**, TDK Yayınları, s. 641-651, Ankara.

KASAPPOĞLU- Çengel, Hülya,(2005), **Kırğız Türkçesi Grameri**, Akçağ Yayınları, Ankara.

KAŞGARLI, Sultan Mahmut, (2004), "Uygur Türkçesinde La Edatı Üzerine, **V.Uluslararası Türk Dili Kurultayı II**, 20-26 Eylül 2004, TDK Yayınları, s. 1731-1736, Ankara.

- KAŞGARLI, Sultan Mahmut, (1992), **Modern Uygur Türkçesi Grameri**, Orkun Yayınevi, İstanbul.
- KAYA, Ceval, (1994), **Uygurca Altun Yaruk**, TDK Yayınları Ankara.
- KAYNAK, Oya, (1968), "Türkçede Bağlaçlar", **Türk Dili Dergisi**, C. XIX Ekim, Sayı. 205, s.697-705, Ankara.
- KİRİŞÇİOĞLU, M. Fatih, (1999), **Saha (Yakut) Türkçesi Grameri**, Ankara.
- KİLLİ, Gülsüm, (2002), Hakas Türkçesinin Ağızları I-II-III, Ankara Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara.
- KOCASAVAŞ, Yıldız, (2003), "Çağatay Metinlerinde Görülen La Hakkında", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı: 142, Şubat, s. 183-188, İstanbul.
- KORKMAZ, Zeynep, (1995), "Türkçede ok /ök pekiştirme (intensivum) edatı üzerine", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Birinci Cilt, TDK Yayınları, s. 98-109, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (1995), "Türkiye Türkçesinin ki Bağlama ve Şüphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Birinci Cilt, TDK Yayınları, s. 620-624, Ankara,
- KORKMAZ, Zeynep, (2000), "Türkçede Edat Konusu Ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu", **Hasan Eren Armağanı**, TDK Yayınları, s. 226-236, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (2003), **Türkiye Türkçesinin Grameri**, (Şekil Bilgisi), TDK Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (1995), "Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. 1 1995, s. 85-90, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (1994), **Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları**, TDK Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep, (2007), **Grammer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları. Ankara.
- KÜÇÜK, Sabahattin, (1989), "Türkçede Şüphe Bildiren "ki" Edatı Üzerine", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** C. 3, S. I, s.139-146, Elazığ.
- LESSING, Ferdinand D.,(2003), **Moğolca-Türkçe Sözlük 1, 2**, TDK Yayınları, (Çev.: Günay Karaağaç), Ankara.
- Lİ, Yong Song, (2004), **Türk Dillerinde Sontakılar**, Kebikeç Yayınları, İstanbul.
- NAKİPOĞLU, Sadi H., (2005), "Kırgız Türkçesinde Ekleşmiş +day Edatı Üzerine Bir İnceleme" **Türk Dünyası Araştırmaları**, 156 Mayıs-Haziran. s. 181-184, İstanbul.
- NALBANT, Bilge Özkan, (2007), "Moğolca-Türkçe Bir Enklitik (Ek-Edat) magat>mAt" **International Journal of Central Asian Studies**, Volume 11-1. s. 37-51, Tashkent, Uzbekistan.
- NALBANT, Mehmet Vefa, (2004), Türkçe Enklitik Edatı "LA" **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (20-26 Eylül 2004), TDK Yayınları, s. 2157-2173, Ankara.

NASKALİ, Emine Gürsoy; Dumanlı, Muvaffak, (1999), **Altayca Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara.

NECİP, Emir Necipoviç, (1995), **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, (Çev.: İklil Kurban) TDK Yayınları, Ankara.

NEMETH, Gyula, (1996), **Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü**, (Çev.: Kemal Aytaç,) TDK Yayınları, Ankara.

ORKUN, Hüseyin Namık, (1994), **Eski Türk Yazıtları**, TDK Yayınları, Ankara.

ORUÇ, Birsal, (1994), Oğuz Grubunda Edatlar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

ORUÇ, Birsal, (1999), "Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerine Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler", **Türk Gramerinin Sorunları II**, TDK Yayınları, s. 421-430, Ankara.

ORUZBAYEVA, B; KUDAYBERGENOV, S. (Red.), (1964), **Kırgız Tilinin Grammatikası**, Morfologiya, Frunze.

ÖLMEZ, Mehmet, (1996), "Tuvalar ve Tuvaca", Çağdaş **Türk Dili Dergisi**, Sayı. 95, Ocak , s.10-17, Ankara.

ÖNER, Mustafa, (1998), " Türkçede Soru ve Belirsizlik", **Türk Dili**, S. 557 Mayıs-1998, s. 401-411, Ankara.

ÖNER, Mustafa, (1999), "Türkçede Edatlı İsim Çekimi", **Türk Dili**, S. 565 Ocak, s.10-18, Ankara.

ÖNER, Mustafa, (1998), **Bugünkü Kıpçak Türkçesi** (Tatar, Kazak ve Kırgız Lehçeleri Karşılaştırmalı Grameri), TDK Yayınları, Ankara.

ÖNER, Mustafa, (2003), "Edatların Karşılaştırma ve Sınırlandırma Bağlantıları", **TDAY-Bellekten** 1999 / I-II, s.147-157, Ankara.

ÖNER, Mustafa, (1998), "Tatar (Kazan) Şairlerinden Örnekler: Aydar Helim", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 5, (Bahar) TDK Yayınları,. s. 67-76, Ankara.

ÖZBAY, Hüseyin, (1994), **Çolpan'ın Şiirleri**, TKAE Yayınları, Ankara.

ÖZÇELİK, Sadettin, (2007), "Türkiye Türkçesinde Cümle Başı Edatlarının Anlam Fonksiyonları Üzerine" **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (24-29 Eylül 2000), TDK Yayınlar, s.1329-1336, Ankara.

ÖZKAN, Fatma, (1994), **Abdullah Tukay'ın Şiirleri**, Türk Kültürünü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Ankara.

ÖZKAN, Mustafa, (2007), "Eski Türkiye Türkçesinde ki / kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine", **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, (24-29 Eylül 2000), TDK Yayınları, s. 1405-1416, Ankara.

ÖZKAN, Nevzat, (1996), **Gagavuz Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara.

ÖZKAN, Nevzat, (2000), **Ahmet Cevdet Paşa Medhâl-i Kavâ'id**, TDK Yayınları, Ankara.

- ÖZKAN, Nevzat, (2000), **Ahmet Cevat Paşa-Fuat Paşa Kavâ'id-i Osmaniyye**, TDK Yayınları, Ankara.
- ÖZMEN, Mehmet, (1987), "Da / De Bağlama ve Kuvvetlendirme Edatının Türeyişi", Selçuk Üniversitesi **Fen-Ed. Fak. Dergisi**, S. 4 Yıl:1987. s.73-79, Konya.
- ÖZTÜRK, Rıdvan, (1994), **Yeni Uygur Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara.
- PORZIG, Walter, (1995), **Dil Denen Mucize**, (Çev.: Prof. Dr. Vural Ülkü), TDK Yayınları, Ankara.
- PRİTSAK, Omeljan, (1959), "Das Karaimische", **Philologiae Turcicae Fundamenta I**, s. 318-340, Wiesbaden.
- PRÖHLE, Wilhelm, (1991), **Karaçay Lehçesi Sözlüğü**, (Çev.: Prof. Dr. Kemal AYTAÇ), KB, Yayını Ankara, 1991.
- PUL, Mehmet, (2002), Türkiye Türkçesinde Edat, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya.
- RÜSTEMOV, R. E; Z: İ. Budgova, (1960), **Azerbaycan Dilinin Grammatikası I** (Morfologiya), Bakü.
- SAVRAN, Hülya, (1994), Kazak Türkçesi (Korkut Ata Kitabı), (Transkripsiyonlu Metin-Türkiye Türkçesine Çeviri- Dil Özellikleri- Sözlük) İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Malatya.
- SAVRAN, Hülya, (2004), **Uygur Türkçesinde ve Orta Türkçe Döneminde Kim'li Birleşik Cümleler**, İnce Ofset Matbaacılık, Balıkesir.
- SERTKAYA, Osman Fikri, (1998), "ÇİN (Doğru, gerçek)", **Türk Dili Dergisi**, Nisan 1988, C. 50, S. 436, s. 175-181, Ankara.
- SEZER, Mehmet Ali, (2003), Arap Gramerinde Te'kid, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ELAZIĞ, 2003.
- SÖYEGOW, Miratgeldi, (1999), **Türkmen Dilinin Grammatikası- Morfologiya**, Aşgabat-Ruh.
- ŞAHİN, Hatice, (2001), "Evet ve Hayır Kelimeleri Üzerine", **Türk Dili Dergisi**, Sayı 593, Mayıs 2001, s. 528-535, Ankara.
- ŞERİFOĞLU, Yasin, (2003), "Kırgız Türkçesi Ağızlarındaki "da" Edatı Üzerine", Türk Dünyası Araştırmaları, (**Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'na Armağan**), S.143, Mart-Nisan 2003, TÜDAV Yayınları, s.165-167, İstanbul.
- TAVKUL, Ufuk, (2000), **Karaçay - Malkar Türkçesi Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara.
- TAVKUL, **Ufuk**, **Karaçay- Malkar Destanları**, TDK Yayınları, Ankara, 2004.
- TDK, **Tarama Sözlüğü II, IV**, TDK Yayınları, Ankara, 1965.
- TDK, **Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- TDK, YENİ **Tarama Sözlüğü**, (Düzenleyen: Cem Dilçin), TDK Yayınları, Ankara, 1983.
- TEKİN, Talat, (1958), "daha Zarfı ve da/de Edatı Hakkında", **Türk Dili**, C. VII. S. 83 s. 560-562, Ankara.

TEKİN, Talat, 81958), “da/de Bağlayıcısının Türeyişi”, *Türk Dili*, C. VII. S. 78 s. 276-277, Ankara.

TEKİN, Talat, (2003), *Orhon Türkçesi Grameri*, Türk Dilleri Araştırmaları Yayınları, (Yayımlayan: Mehmet Ölmez), İstanbul.

TEMİR, Ahmet, (2004), “Uygurca yme sözü hakkında”, TDAY *Bellekten* Seri III, S.12-13, (Aralık, 1948) s. 33-40, Ankara.

TİKEN, Kâmil, (2004), *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar Bağlaçlar Ünlemler ve Zarf-Filler*, TDK Yayınları, Ankara.

TOKATLI, Suzan, (2005), “Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde “Ki”, “Kim” Bağlama Edatı ve İlgili Zamirlerinin Zaman ve Kip Eklerine Yüklendiği Görevler” *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 6, Sayı: 1, s. 133-148, Ankara.

TOPARLI, Recep, (1999), “Son Çekim Edatları” *Türk Gramerinin Sorunları II* (26 Mart 1994), TDK Yayınları, s. 432-434, Ankara.

TULUM, Mertol, (1993), “La/Le Ekine Dair” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, (Ayrı basım) Edebiyat Fakültesi Basımevi, (III. Millî Türkoloji Kongresi, 6-10 Ekim 1980 Sunulan Bildiri) s. 158-164, İstanbul.

TUMAŞEVA, D. G. , (1978), *Xezêrgé Tatar Edebi Têlé*, Morfolojiya, Kazan.

Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı I, (1995), (22-23 Ekim 1993), TDK Yayınları, Ankara.

Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı II, (1999), (26 Mart 1994- 17 Nisan 1998), TDK Yayınları, Ankara.

ÜSTÜNER, Ahat, (2003), *Türkçede Pekiştirme*, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elazığ, 2003.

ÜSTÜNER, Ahat, (2007), “Türkçede Fonetik Pekiştirmeden Kaynaklanan Ünsüz İkileşmesi”, *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, (24-29 Eylül 2000), TDK Yayınları, s. 1881-1892, Ankara.

YAMAN, Ertuğrul, *Özbek Türkçesinde Edatlar*, (Kaynakları, Ses ve Şekil Özellikleri), Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

YAMAN, Ertuğrul, (1996), “Özbek Türkçesinde Edatlar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.104, Ekim, s.181-194. İstanbul.

YAMAN, Ertuğrul, (2004), “Özbek Türkçesinde Edatların Yapıları ve Kullanımları”, V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, (20-26 Eylül 2004), TDK Yayınları, s. 3155-3162, Ankara.

YILMAZ, Emine, (2006), *Çuvaşça Çok Zamanlı Morfoloji*, Grafiker Yayıncılık, Ankara.

ZAL, Ünal, Kırız Türkçesinde Edatlar (-Cengiz Aytmatov’un “Cemile” Romanındaki Edatlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma-) Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, 1999.

WURM, Stefan, (1989), “Özbekçe”, (Çev.: Mehmet Akalın), *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 62, s.139-186, İstanbul.